

Werkloosheid, werkweigering om islamitische redenen

Gevolgen voor werkloosheidsuitkering bij werkweigering om islamitische socio-juridische redenen.

1. CRvB 10 april 1984, RSV 1984, 192/RV 1984, 130
2. KB 30 oktober 1984, JABW 1985, 62

1. CRvB 10 april 1984

feiten: Een Turkse vrouw (A) is in het genot gesteld van een uitkering krachtens de Werkloosheidswet (WW). Zij solliciteert bij een agrarisch bedrijf, kan in dienst treden, maar weigert de aangeboden arbeid te aanvaarden, omdat zij niet alleen met het openbaar vervoer wenst te reizen en bovendien niet als enig vrouwelijk personeelslid tussen allemaal mannen op het bedrijf wil werken. Zij beroept zich hierbij op haar culturele achtergronden. A kleedt zich westers en heeft reeds dienstbetrekkingen in Nederland als kamermeisje en als tuinarbeidster vervuld. De bedrijfsvereniging heeft met een beroep op art. 31 WW besloten de uitkering ingevolge de WW stop te zetten.

De Raad van Beroep te 's-Gravenhage: met de door A aangevoerde omstandigheden moet uit het oogpunt van toepassing van de WW slechts dan rekening worden gehouden, indien zij 'van zodanig gewicht zijn dat in redelijkheid niet kan worden verlangd, dat zij de overigens passende arbeid voor haar zou aanvaarden. Het antwoord op die vraag is niet uitsluitend afhankelijk van het gewicht dat in dit opzicht aan de cultureel-maatschappelijke achtergrond op zichzelf moet worden toegekend, maar tevens van de feiten en omstandigheden waaruit blijkt, dat het leefpatroon van betrokkene daaraan is aangepast'. Uit deskundigenverklaringen blijkt dat samenwerking tussen man en vrouw in de zin van het door elkaar werken, in Turkije heel weinig voorkomt, alleen nog wel in hogere functies. In Turkije is het ondenkbaar dat een vrouw, met name in 'lagere' functies, als enige met een groep mannen werkt; dit is ongehoord en als het wel gebeurt leidt dit tot moeilijkheden, welke hieruit bestaan dat de getrouwde vrouw komt te staan voor een absolute afwijzing van haar beledigde man. Niet alleen de godsdienst, maar vooral de cultureel maatschappelijke sancties, die het aanvaarden van arbeid in zodanige omstandigheden met zich meebrengt, zijn belemmerende factoren bij het aanvaarden van de arbeid. De Raad concludeert 'dat het gewicht van de uit de cultureel maatschappelijke achtergrond van betrokkene voortkomende en mede door haar godsdienst bepaalde gedragsregels waarvan overtreding leidt tot ernstige maatschappelijke sancties zo groot is, dat in het algemeen ook uit een oogpunt van toepassing van de WW in redelijkheid niet kan worden verlangd, dat door het aanvaarden van werk die regels worden overtreden'.

Ondanks het feit dat A reeds in enige mate in het aanpassingsproces is gevorderd en een daarmee overeenkomende indruk vestigt, onder andere doordat zij hier te lande eerder in dienstbetrekking werkzaam is geweest en westers gekleed gaat, kan de extreme situatie bij de werkgever in casu voor haar niet aanvaardbaar zijn. Zij kan de aangeboden arbeid in redelijkheid weigeren. Zij kan niet geacht worden werkloos te zijn gebleven op grond van een der in art. 31 lid 1 sub e WW opgesomde

redenen. De RvB verklaart het beroep van A gegrond. De bedrijfsvereniging stelt hoger beroep in.

De Centrale Raad van Beroep sluit zich aan bij de conclusie en overwegingen van de RvB, en is van oordeel dat, gezien de zwaarwegende maatschappelijke consequenties, in redelijkheid van betrokkene niet verlangd kan worden dat zij de aangeboden arbeid aanvaardt. De CRvB verklaart het hoger beroep ongegrond.

Annotatie: C.A. Groenendijk, in RV 1984, 130.

2. KB 30 oktober 1984

feiten: A, Franse nationaliteit, belijder van de islamitische godsdienst treedt in dienst bij een pluimveeslachterij, waar gewerkt wordt aan een exportorder naar Iran. Het pluimvee dient overeenkomstig de islamitische voorschriften geslacht te worden. Voor export is een goedkeurende verklaring van een *mullah*¹ nodig. Uit de stukken is van een dergelijke verklaring niet gebleken. Althans, er is een verklaring overgelegd waarvan moet worden aangenomen dat deze afkomstig van de *mullah* is, doch deze verklaring is niet gedateerd. Na enkele dagen neemt A ontslag omdat naar zijn mening in het bedrijf in strijd met de islamitische wet wordt geslacht. Na een maand vindt hij een part-time baan (30 à 33 uur per week). Hij verzoekt aanvullende bijstand. B&W beschikken afwijzend op het verzoek. A tekent bezwaar aan. B&W zijn bereid de omstandigheid dat betrokkene niet in zijn bestaanskosten kan voorzien slechts in beperkte mate verwijtbaar te achten, nu het om de belijdenis van een godsdienst gaat. Doch, het volledig afwentelen van financiële gevolgen van een belijdenis van een godsdienst op de gemeenschap achten zij niet acceptabel. B&W verlenen bijstand met een strafkorting, omdat A de werkkring zelf beëindigd heeft zonder verzekerd te zijn van een andere baan, hetgeen hem, gezien de reden, in beperkte mate verwijtbaar is. A gaat in beroep.

G.S. zijn van oordeel dat A geen verwijt treft ten aanzien van de ontslagneming. Door het toepassen van een korting handelen B&W in strijd met het grondwettelijk recht van godsdienstvrijheid.

B&W gaan in hoger beroep.

De Kroon is van mening dat onder de onderhavige omstandigheden, mede in verband met het feit dat zij van mening is dat de goedkeuring van een *mullah* niet is komen vast te staan, er geen reden is om een korting toe te passen. De Kroon verklaart het beroep van B&W ongegrond.

Toepasselijke Nederlandse wetgeving

Casus 1.

Op grond van art. 31 lid 1 sub e onder III a t/m c j^o art. 39 lid 1 WW wordt geen uitkering toegekend indien betrokkene geacht moet worden werkloos te zijn of te blijven, doordat hij:

- a. in onvoldoende mate heeft getracht arbeid te verkrijgen
- b. heeft nagelaten passende arbeid te aanvaarden
- c. door eigen schuld of toedoen geen arbeid heeft verkregen of behouden (in verband met de verplichte werkloosheidsverzekering: art. 39 lid 1 WW, waarin is bepaald dat art. 31 eerste, tweede en vierde lid van overeenkomstige toepassing is ten aanzien van de werkloosheidsverzekering).

Casus 2.

Ingevolge art. 18 lid 1 aanhef en sub b RWW (oud)² verlagen B&W de uitkering met een op de ernst van het feit afgestemd bedrag en voor een door hen naar omstandigheden vast te stellen periode indien de werknemer zonder geldige reden weigert hem aangeboden passende arbeid te aanvaarden.

Socio-juridische achtergronden van de betrokken moslims

Casus 1.

Uit de verklaring van de door de RvB ingeschakelde deskundige blijkt dat in Turkije mannen en vrouwen vrij zelden door elkaar werken. De situatie dat een vrouw als enige tussen een groep met mannen werkt is ondenkbaar. Gebeurt dit toch dan komt de vrouw te staan voor een afwijzing van man of familie. Het gaat hier meer om cultureel-maatschappelijke waarden dan om religieuze waarden. (N.B. een scheiding tussen religie en cultuur kan echter moeilijk getrokken worden).

Het werken van een vrouw tussen alleen maar mannen wordt in het islamitisch recht niet uitdrukkelijk verboden. Oorspronkelijk vervulde de vrouw in de islamitische samenleving vooral de taken binnenshuis en trachtte de man door middel van werkzaamheden buitenshuis in het levensonderhoud van zijn gezin te voorzien. De man hield zijn vrouw tevens thuis om invloeden van buitenaf te voorkomen en op deze wijze de goede naam en eer van de familie te beschermen. Niet alleen vanwege een financiële noodzaak maar ook in verband met gewijzigde opvattingen ten aanzien van de positie van de vrouw, ziet men de laatste tijd dat op veel plaatsen in Turkije (ook) de vrouw buitenshuis gaat werken. Het eergevoel is voor menige Turk nog van bijzonder gewicht. Zowel van de zijde van de man als van de zijde van de vrouw zullen situaties, die de eer van de familie of volk aantasten, derhalve zoveel mogelijk vermeden worden.

Casus 2.

De regels voor het ritueel slachten zijn neergelegd in de *shari'a*. In de Koran is slechts weinig over de islamitische slachtwijze geregeld. Voor een concretere regeling dient men de rechtsboeken erop na te slaan.³ Volgens de islamitische religie, in casu tevens islamitisch recht, is het verboden vlees te eten dat niet volgens de islamitische riten is geslacht.

Nadere beschouwingen over de beslissingen

Kan in islamitische normen en waarden een (gedeeltelijke) rechtvaardiging gevonden worden voor het weigeren van arbeid?

Het is denkbaar dat bij toepassing van art. 31 WW (casus 1, p. 215), in bijzonder het onder b en c bepaalde, rekening gehouden wordt met islamitische achtergronden.⁴ Deze bepalingen bevatten enkele begrippen die een nadere uitleg behoeven. Onder b treft men het begrip 'passende arbeid'

aan. Of arbeid passend is wordt door diverse factoren bepaald,⁵ zoals de aard en de zwaarte van het werk, de loonhoogte enzovoorts. In de eerste casus (p. 215) betrokkene voldoet in genoegzame mate aan de aan het werk gestelde eisen, en de aangeboden arbeid is overigens uit een oogpunt van beloning en andere arbeidsvoorwaarden als passend aan te merken. De cultureel-maatschappelijke situatie waarin zij zich bevindt heeft bij de beoordeling hieromtrent geen rol gespeeld. De RvB spreekt namelijk over de 'overigens voor haar passende arbeid'.

Een tweede begrip uit art. 31 WW dat hier aan de orde gesteld kan worden is het 'door eigen schuld of toedoen geen arbeid verkrijgen'. A heeft weliswaar geweigerd de aangeboden arbeid te aanvaarden, maar is daarmee derhalve sprake van eigen schuld of toedoen?

Gezien de maatschappelijke consequenties die het aanvaarden van de arbeid heeft, zou men kunnen verdedigen dat sprake is van een zgn. relatieve overmacht. De RvB en CRvB spreken zich niet expliciet over de 'schuld-vraag' uit. Zij zijn van mening dat bij de toepassing van de WW rekening dient te worden gehouden met omstandigheden indien deze van zodanig gewicht zijn dat in redelijkheid niet kan worden verlangd dat de passende arbeid aanvaard wordt. Worden dergelijke omstandigheden aanwezig geacht, dan is – ongeacht welke in art. 31 WW opgesomde reden voor het weigeren van een uitkering in beginsel aanwezig is – het weigeren van de arbeid gerechtvaardigd. Art. 31 WW wijkt in casu voor de betreffende Turkse gedragsregels.

De begrippen 'geldige reden' (art. 18 RWW) en 'besef van verantwoordelijkheid voor de voorziening in het bestaan' (art. 1 lid 2 ABW), kunnen door de beslissende instanties (in casu 2, p. 216) nader worden ingevuld. Ook hier kunnen islamitische achtergronden een rol spelen. G.S. zijn van mening dat de ontslagname voortkomt uit de religieuze overtuiging; het slachten zou namelijk in strijd zijn met de islamitisch voorgeschreven slachtwijze van te consumeren dieren. Het bestraffen van een dergelijke gedraging door middel van het toepassen van een strafkorting achten zij derhalve in strijd met het recht op godsdienstvrijheid. Indirect geven zij hiermee aan dat het onderhavige handelen vanuit islamitisch-religieuze opvattingen een geldige reden voor werkweigeren oplevert. De Kroon laat zich niet uit over de verhouding tussen de reden voor werkweigeren en het toepassen van een sanctie. De vraag naar het vereiste verantwoordelijk handelen en daarmee naar de aanwezigheid van een reden voor sanctietoepassing beziet zij in het licht van de aanwezige omstandigheden. In het midden wordt gelaten of zij hierbij ook gedacht heeft aan de religie van betrokkene.

Vergelijking van de twee uitspraken.

De beslissende instanties spreken zich uit over de rechtvaardiging van een

gedrag dat in de eerste casus gebaseerd is op cultureel-maatschappelijke en religieuze achtergronden, in de tweede casus op religieuze achtergronden. Voor rechtvaardiging is in casu 1 ten eerste vereist dat aan de achtergronden bijzondere betekenis moet worden toegekend. De RvB en CRvB zijn van mening dat dit in casu het geval is, met name gezien de ernstige maatschappelijke consequenties die niet naleving van de gedragsregels met zich meebrengen. Ten tweede moet uit feiten en omstandigheden blijken dat het leefpatroon van betrokkene aan de (cultureel-maatschappelijke) achtergronden is aangepast. Hoewel betrokkene wel in enige mate aan het Nederlands leefpatroon is aangepast, kan van haar niet worden verlangd dat zij zich aanpast aan omstandigheden die in zeer ernstige mate strijdig zijn met voor haar uit cultureel-maatschappelijk oogpunt geldende gedragsregels. Voor rechtvaardiging in casu 2 is voor G.S. van doorslaggevend belang dat het grondwettelijk recht van godsdienstvrijheid is geschonden. Voor de Kroon zou mee kunnen spelen dat betrokkene in verband met zijn geloofsovertuiging bezwaar heeft tegen het verrichten van bepaalde werkzaamheden. Van belang is in ieder geval dat niet gebleken is dat wél volgens de religieuze voorschriften werd gehandeld.

Terwijl de RvB en CRvB rekening kunnen houden met niet Nederlandse opvattingen, ongeacht het bepaalde in art. 31 WW, doen G.S. en de Kroon dit binnen de van toepassing zijnde regels. De in art. 18 RWW opgenomen woorden 'zonder geldige reden' bieden hiertoe de mogelijkheid.

Noten

1. *Mullah* is waarschijnlijk een verbastering van het woord *mawla*, hetgeen wel vertaald wordt met 'wetgeleerde' of 'heer'.
2. Art. 18 RWW (oud) is ongewijzigd overgenomen in KB 13 december 1984 (Stb 626; in werkingtreding 1 maart 1985). De huidige sanctiebepaling is neergelegd in art. 14 RWW.
3. Voorschriften zijn onder meer te vinden in (voor wat de malikitische rechtsschool betreft): *The Hedaya or Guide: a Commentary on the Mussalman Laws*, Ch. Hamilton, Lahore 1975, 2e druk, p. 587 e.v.
4. Zie ook CRvB 19 maart 1980, RSV 1980, 187, waarin uitdrukkelijk is bepaald dat voor de beantwoording van de vraag of arbeid passend is, het buitenlander zijn onder omstandigheden mede een factor van betekenis kan zijn. De vraag welke betekenis die factor moet hebben, kan evenwel slechts in een concreet individueel geval worden beantwoord.
5. Zie ook de Circulaire van de Minister van Sociale Zaken van 11 december 1980, br. 140 878 (Stcrt 1981, 5) inzake passende arbeid.